

Skaitome Adomą Mickevičių. Lenkų literatūros pamoka

- Kritinis mąstymas. Kas tai?
- Kaip taikyti kritinio mąstymo ugdymo skaitant ir rašant metodus?

Tokie klausimai kilo mokytojams, dalyvavusiems Kritinio mąstymo ugdymo skaitant ir rašant projekto seminaruose. Lenkų kalbos ir literatūros mokytojai atsakymus rado kursuose, kurie 1998–1999 m. m. vyko Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institute (dabar – Pedagogų profesinės raidos centras).

Pedagogai įsitikino, kad mokymas būna įdomesnis, kai klasėje dirbama bendradarbiaujant. Tik taip galima patirti džiaugsmą ir pasiekti gerų rezultatų. Pamoka – tai metas, kai vaikai išgyvena daugybę jausmų, kaupia žinias, džiaugiasi ir liūdi, mokosi ir mąsto. Literatūros pamokos – tai proga žadinti mokinių smalsumą, jausmus ir mąstymą.

Mokinys priima idėjas ir savarankiškai ieško jų prasmės nagrinėdamas klasikinę literatūrą. Didysis lenkų literatūros klasikas, Lietuvos dainius Adomas Mickevičius – narsusis praeities kovotojas. Poeto biografija, jo veikla Vilniaus filomatų draugijoje, jausmų pokyliai ir atoslūgiai, jo meilės audros, ypač Marilei Vereščakaitei, – tai lenkų literatūros medžiaga, kurią nagrinėjant sėkmingai taikomi kritinį mąstymą ugdantys metodai. A. Mickevičiaus kūryboje, ypač poemose „Konradas Valenrodas“ ir „Gražina“, pavaizduota žila Lietuvos praeitis, jos didvyrių žygdarbiai. Taigi nagrinėjant šiuos tekstus labai praverčia kritinį mąstymą skatinantys metodai.

Skaitant tekstus, teikiančius informacijos apie A. Mickevičiaus gyvenimą, sėkmingai taikomas kritinio mąstymo ugdymo modelis. Tai tikslų paaiškinimas, parengties žadinimas, prasmės suvokimas ir apmąstymas.

Pamokos pradžioje mokytojas skelbia mokiniams, kad bus nagrinėjamas tekstas apie A. Mickevičių.

Mokytojo klausimas: „Ką žinote apie Adomą Mickevičių?“

Žadinimas

Tai parengiamoji pakopa. Mokytojas sutelkia mokinių dėmesį į medžiagą, kuri bus nagrinėjama pamokoje. Jo tikslas – pakviesti mokinius peržvelgti savo ankstesnes žinias, susijusias su šia tema. Mokytojas gali:

- paprašyti klasės penketą minučių rašyti, ką kiekvienas žino apie poetą;
- užduoti mokiniams poromis aptarti, ką žino ta tema;
- paprašyti mokinių aptarti savo žinias grupėse.

Šia veikla siekiama susumuoti jau turimas žinias apie A. Mickevičių, skatinti smalsumą ir nustatyti naujų žinių įgijimo tikslus. Tam gali būti pritaikyti keli kritinio mąstymo metodai. (Mokytojas pasirenka ir taiko 1–2 toliau aptartus metodus.)

1. „Proto šturmas“ poromis.

Mokiniai poromis aptaria, ką žino apie A. Mickevičių. Be to, jie gali kelti klausimus patys. Mokiniai turėtų pasakyti:

- Kur A. Mickevičius gimė ir gyveno vaikystėje?
- Kaip poeto gyvenimas siejasi su Vilniaus universitetu?
- Už ką ir kur poetas buvo kalinamas?
- Kiek gyvenimo metų jis praleido Vilniuje?
- Kodėl buvo priverstas išvykti į Rusiją?
- Kokius parašė kūriniai?
- Ką pavaizdavo poemoje „Ponas Tadas“?
- Kokius Lietuvos didvyrius aprašė savo kūrinuose?

Kad mokiniai mąstyty ir suvokty svarbiausias teksto idėjas, mokytojas prieš skaitant turi jiems pateikti klausimų, pavyzdžiui:

- Ką galite pasakyti apie poeto asmenybę?
- Kuris A. Mickevičiaus gyvenimo laikotarpis pats įdomiausias, reikšmingiausias? Kodėl taip manote?
- Kodėl poetas savo kūrinuose rašė apie Lietuvą, jos gamtą, apie Marilę?
- Ką manote apie A. Mickevičiaus ir Marilės meilę?

2. „Proto šturmas“ grupėmis.

Mokiniai, susėdę grupelėmis po 4–5 žmones, aptaria poeto gyvenimą bei kūrybą ir pasidalija mintimis su visa klase. Taip atsiskleidžia minčių įvairovė, mokiniai gali praturtinti savo žinias, keisti arba patvirtinti ankstesnius požiūrius.

3. „Proto šturmas“.

Mokinių grupelėms išdalijami dideli popieriaus lapai, kuriuose jos surašo aptartas ir apibendrintas svarbiausias mintis apie A. Mickevičių. Kiekviena grupė supažindina su savo darbu. Bendras idėjas mokytojas užrašo lentoje.

4. Galima skirti 7 minutes, per kurias mokiniai parašytų, ką žino apie A. Mickevičių. Paskui šiomis mintimis jie gali pasidalyti su partneriais.

Prasmės suvokimas

Kai mokiniai susumuoja ankstesnes žinias, išsiaiškina, ką apie A. Mickevičių jau žino, ir užduoda klausimų, ką dar norėtų apie poetą sužinoti, jie yra pasirengę prasmės suvokimo pakopai.

Šioje pakopoje mokytojas gali taikyti įvairius metodus.

1. Teksto skaitymas ir informacijos žymėjimas pieštuku paraštėse keturiais skirtingais ženklais. Mokytojas nurodo, kaip mokiniai gali tekste žymėti reikiamą informaciją:

- ✓ (varnele) – tai, ką žino;
- (minusu) – dalykus, prieštaraujančius tam, ką manė žiną;
- + (pliusu) – ypač įdomią informaciją, kurios dar neapmąstė;
- ? (klaustuku) – tai, kas dar ne visai aišku.

Skaitydami užduotą tekstą, mokiniai paraštėse žymisi atitinkamus ženklus.
2. Baigus skaityti, sudaroma lentelė.

Lentelės pavyzdys

✓	+	-	?
Bolcenikuose gyveno jauna Putkamerių šeima	Ką reiškia paslaptingas A. Mickevičiaus laiško Čečotui sakiny?	Maniau, kad Putkamerių šeima negalėjo mielai priimti Adomo	Ką reiškia Rūta? Kas tai – vietovė ar vardas?
Tuhanovičiai – čia prieš ištekėdama už Putkamerio gyveno Marilė	Ar tikrai poetą buvo apėmusi depresija ir gyvenimas jam neturėjo prasmės?	Ar galinga, negera jėga skatino poetą gyventi ir rašyti?	Kodėl 1822 m. vasarą gimtojo namo kieme A. Mickevičiaus niekas nepasitiko?
Adomas mokytojavo Kaune. Per atostogas slapčia matydavosi su Marile	Jaunoji žmona dabar turi daugiau laiko. Įdomu!	Maniau, kad filomatai nieko nežinojo apie slaptus Adomo ir Marilės susitikimus	Ar tikrai Marilė, jau būdama Putkamerio žmona, dar vis mylėjo Adomą?

3. Mokiniai su partneriais aptaria, ką surašė lentelėje. Stengiasi išsiaiškinti vietas, kurias pažymėjo klausuku (kas buvo ne visai aišku).

4. Mokytojas atkreipia mokinių dėmesį į lentoje parašytus klausimus, kurie siejasi su perskaitytu tekstu. Prašo pagalvoti, kas dar juos domintų:

- Ką dar norėtumėte sužinoti apmąstydami perskaitytą tekstą apie A. Mickevičių?
- Kurios mintys įtikino, o su kuriomis nenorėtumėte sutikti?

5. Grupinis darbas. Kiekviena grupė dideliuose popieriaus lapuose surašo atsakymus į lentoje pateiktus klausimus. Tada, pasitarę grupėse, mokiniai užrašo dar keletą kilusių klausimų. Kiekviena grupė supažindina su savo darbu.

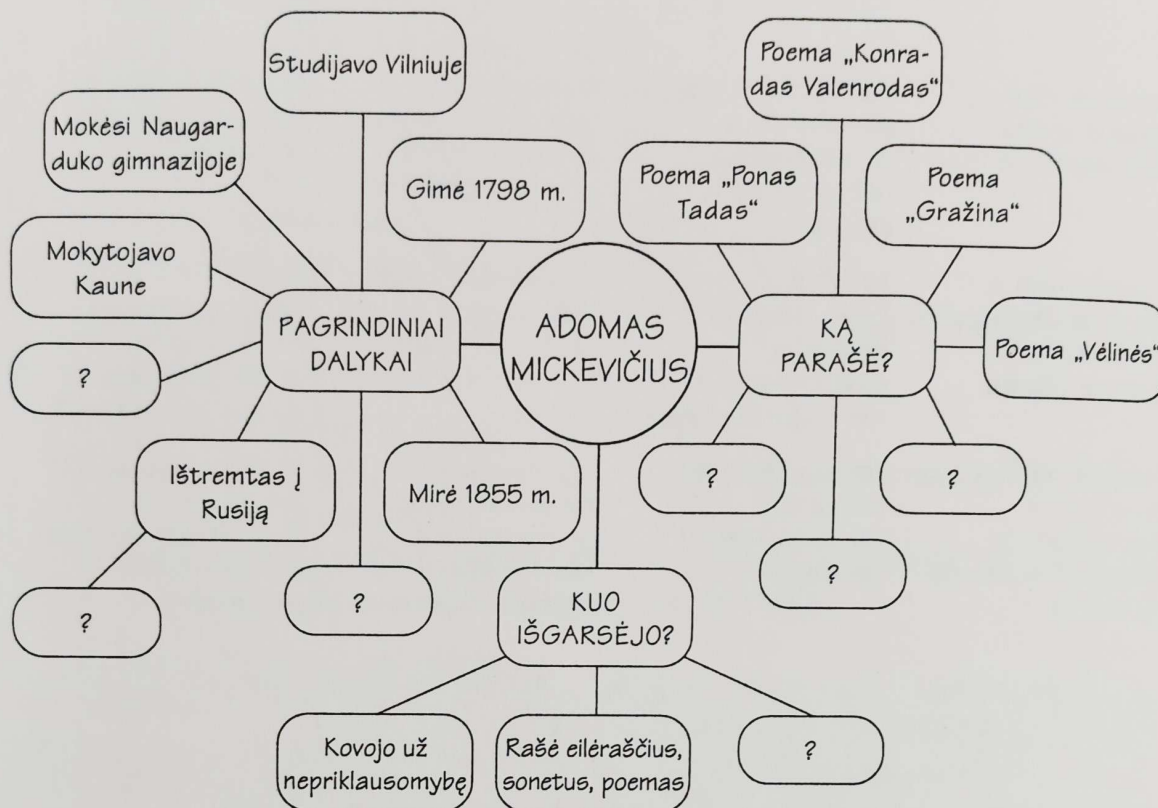
6. „Tinklo nėrimo“ metodu galima naudotis žadinimo, prasmės suvokimo ir netgi apmąstymo pakopoje. Žadinimo pakopoje jis pateikiamas siekiant prisiminti jau turimas žinias apie A. Mickevičių.

Lapo viduryje mokytojas užrašo: „Adomas Mickevičius“ ir šiuos žodžius apibraukia. Pademonstruoja, kaip pereiti prie kitos minties. Parašo klausimą: „Ką padarė?“, apibraukia jį ir linija sujungia su žodžiais „Adomas Mickevičius“. Tada paprašo mokinių pasakyti viską, ką mano žiną šiuo klausimu: „Kuo poetas išgarsėjo?“ Kiekviena idėja užrašoma, apibrėžiama ir sujungiama su atitinkama apskritimi. Pavyzdžiui, mokiniai sako: „Jis buvo kovotojas už nepriklausomybę“, „Jis buvo poetas“. Šios mintys parašomos ir apibraukiamos. Paaiškėjus daugiau detalių, mokytojas užrašo jas, apibraukia ir sujungia su pagrindinėmis apskritimis („Pagrindiniai dalykai“, „Ką padarė?“, „Kuo išgarsėjo?“).

Mokiniais „nunėrus tinklą“, paprašoma nurodyti vietas, kur informacijos

trūksta. Ten parašomi klausukai. Skaitydami tekstą apie poetą, mokiniai atkreipia į šias vietas dėmesį ir „tinklą“ papildo.

„Tinklo nėrimo“ pavyzdys

Apmąstymas

1. Pamokoje apie A. Mickevičių ir jo kūrybą galima panaudoti sumaišyto eiliškumo metodą, kuris geriausiai tinka apmąstymo pakopai.

Mokytojas surašo 6–7 įvykius, poeto kūrinių pavadinimus, kiekvieną atskirame popieriaus lape. Lapai sumaišomi ir išdalijami mokiniams. Reikia nustatyti tikslią poeto gyvenimo momentų ir darbų eigą. Šį darbą mokiniai gali atlikti individualiai, poromis arba grupėse. Mokytojas tikrina kiekvieno mokinio darbą arba grupės pristato savo veiklos rezultatus.

Apmąstymo pakopoje savo mintis mokiniai gali išsakyti rašydami apie A. Mickevičių dešimties minučių esė. Patys pasirinkę rašymo formą, jie sutelkia savo mintis ir nesustodami rašo, ką mano apie poetą, jo gyvenimą, meilę Marilei.

2. Penkiaeilio metodas. Vietoj esė mokiniai gali rašyti penkiaeilį. Rašymo taisyklės:

- pirmą eilutę: vienas žodis, paprastai daiktavardis, nusakantis pamokos temą (mintį);
- antrą eilutę: du žodžiai (būdvardžiai) – apibūdinimas;

- trečia eilutė: trys veiksmažodžiai, nusakantys poeto asmenybę;
- ketvirta eilutė: keturi žodžiai – įspūdžiai, mintys apie poetą;
- penkta eilutė: vienas ar du žodžiai – esmės atkartojimas, gali būti pavadinimo sinonimas.

Pavyzdys:

Adomas
 Jaunas, aistringas
 Rašė, mylėjo, kentėjo
 Ištremtas iš Lietuvos
 Poetas kovotojas

3. Pamokos įvertinimas (žodžiu arba raštu). Mokytojas gali paklausti:

- Kas pamokoje jums buvo vertingiausia?
- Kokius A. Mickevičiaus gyvenimo ir kūrybos klausimus norėtumėte aptarti ateityje?

Tokia aktyviu domėjimusi pagrįsta mokymo ir mokymosi schema žadina visos mokinių bendruomenės aktyvumą ir kūrybiškumą. Mokiniai išbando įvairius metodus ir būdus, padedančius jau turimas žinias sėkmingai papildyti nauja informacija. Labai svarbu, kad pasitelkus šiuos metodus ne tik geriau išmokstamos naujos ir patikrinamos senos žinios, bet ir atveriamas autentiško teksto skaitymo ir supratimo, analizės ir interpretavimo erdvė. O to literatūros pamokose ir siekiame.

Kritinis mąstymas kaip filosofinė atspirtis. Pasamprotavimai apie kritinio mąstymo ugdymą etikos pamokose

Pradėjusi dalyvauti kritinio mąstymo ugdymo seminaruose, maniau, kad visa projekto esmė – naujų metodų taikymas. Tik vėliau suvokiau, jog ne metodai svarbiausia, juolab kad daugelis jų jau buvo žinomi. Rengdamasi pamokoms ir jas vesdama, supratau: pagrindinis dalykas – sudaryti moksleiviams sąlygas per pamokas patiems atrasti, išmokti, suvokti, išmąstyti tai, ko dar nežinojo, nebuvo patyrę ar apie ką dar nebuvo mąstę.

Man pačiai sunkiausia buvo išmokti kelti savo, mokytojos, realius kiekvienos pamokos tikslus. Kad būtų ne itin platūs ar abstraktūs, o konkretūs ir realūs, sakyčiau, net siauri. Užsimoti plačiai ir užsiplanuoti ugdyti asmenybę – lyg ir įprasta formuluotė, taip ir turėtų būti, su tuo niekas nesiginčija. Tačiau kalbu apie konkrečius vaikus ir aplinkybes – kad Adomas arba Asta išmoktų garsiai reikšti savo nuomonę, kad trijų žmonių grupelė nepertraukdama išklaustų kitos tokios